

матеріали міжвід. наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 черв. 2016 р.).
Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 94–97.

Філашкін Вадим Сергійович,
здобувач кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Проблематика кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи набуває особливого значення в умовах трансформації криміногенної ситуації в Україні. Ефективність їх розслідування значною мірою залежить від належного формування криміналістичної характеристики, яка поєднує теоретичні знання з практичними потребами слідчої діяльності. Сучасний етап розвитку криміналістики вимагає оновлення доктринальних підходів до побудови цієї моделі з урахуванням нових соціально-правових реалій.

Стан й умови протидії насильницькій, організованій злочинності, пов'язані з якісними змінами криміногенної ситуації у країні, що визначили для криміналістики низку нових завдань. Найбільш суттєво вони торкаються наукових знань про кримінальне протиправне діяння [1, с. 10]. Знання ознак кримінального правопорушення дозволяє обирати оптимальні методи його розслідування.

Основним структурним елементом інформаційно-пізнавальної моделі криміналістичної методики, її концептуальним ядром та серцевиною ретроспективного рівня пізнання, наголошує В. П. Бахін, виступає криміналістична характеристика кримінального правопорушення, яка в доктринальному вимірі розглядається як системоутворюючий конструкт, що відображає закономірні зв'язки між способом вчинення злочину, обстановкою його реалізації, предметом посягання, особливостями слідової картини, а також відомостями про особу злочинця й потерпілого [2, с. 8]. Водночас, як стверджує В. А. Журавель, у сучасній криміналістиці

наголошується, що криміналістична характеристика є не лише результатом наукового аналізу й систематизації криміналістично значущих ознак правопорушення, а й виконує функцію інформаційно-пізнавальної моделі, яка орієнтує практику досудового розслідування на найбільш вірогідні напрямки пошуку, збирання, перевірки й оцінки доказів [3, с. 341].

Саме цей елемент криміналістичної теорії найбільшою мірою обумовлений потребами судово-слідчої практики, адже забезпечує безпосередній зв'язок між теоретичними положеннями та прикладними рекомендаціями щодо розкриття і розслідування кримінальних правопорушень. Криміналістична характеристика виконує роль «містка» між доктриною та практикою, визначає ефективність реалізації завдань кримінального провадження, сприяє вдосконаленню слідчої тактики та організації розслідування, зокрема у провадженнях про кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи, що вирізняються підвищеною латентністю, складністю слідових картин і значною залежністю від психологічних, соціальних та службово-корупційних чинників.

Задоволення практичних потреб правоохоронної діяльності традиційно виступає основною метою криміналістики, що, у свою чергу, зумовлює тенденції її внутрішнього розвитку, уточнює предметну сферу та місце окремих теорій у системі науки. У цьому контексті вагомим значення набувають теорія криміналістичної класифікації, доктрина криміналістичного прогнозування та власне концепція криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, які виступають взаємопов'язаними складниками єдиного методологічного комплексу.

Разом з тим, сучасний стан розвитку доктрини вказує на те, що науково-методичні рекомендації нерідко «відстають» від реальних потреб практики. Наявність диспропорцій між запитами практики й науковими розробками неодноразово підтверджували вчені-криміналісти [4, с. 67].

Також С. С. Чернявський зазначає, що в ситуації, яка склалася, частково «винні» й самі практичні працівники. На думку вченого, перешкодою на шляху впровадження криміналістичних рекомендацій у слідчу практику є консервативні стереотипи, що склалися в царині правоохоронної діяльності. «Практика стихійно протидіє нововведенням, – констатував він, – намагаючись зберегти звичний статус-кво,

звичний спосіб дій. Цьому сприяють і сформовані стереотипи мислення слідчих та оперативних працівників. Небажання і деякою мірою побоювання нового, незвичного прикриваються іронічним ставленням до рекомендованих новинок. Корені цього негативного ставлення різноманітні. Це може бути результатом професійної деформації, втрати інтересу до своєї професії. Дається у знаки й конформізм молодих слідчих, які потрапили під вплив «заражених» цією байдужістю старших колег» [5, с. 140].

Це зумовлено як інерційністю теоретичних напрацювань, так і відсутністю належних ґрунтовних досліджень у сфері криміналістичної методики, що спрямовані на вироблення універсальних, інтегративних моделей розслідування. Часто криміналістичний аналіз кримінальних правопорушень, який раніше виконував прикладну функцію, звівся до безсистемного узагальнення кримінально-правових, кримінологічних і процесуальних ознак окремих діянь без належної синтетичної інтеграції у вигляді цілісної криміналістичної характеристики.

З огляду на це, доктринальні підходи до поняття та сутності криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи мають бути спрямовані на її осмислення як системного наукового інструмента, здатного відображати не лише статику кримінально-правових ознак кримінального правопорушення, а й динаміку його відображення у доказовій інформації, типових слідчих ситуаціях і тактичних рішеннях, що забезпечить підвищення ефективності розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Бахін В. П., І. В. Гора. «Контркриміналістика» або нові задачі криміналістики. *Актуальні проблеми держави та права*. 1998. Вип. 5. С. 9–17.
2. Бахін В. П. Криміналістична методика : лекція. Київ, 1999. 27 с.
3. Журавель В. А. Загальна теорія криміналістики: генеза та сучасний стан : монографія. Х. : Право, 2021. 448 с.
4. Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав при розслідуванні злочинів у сфері банківської діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2020. 264 с.

5. Чернявський С. С. Криміналістична характеристика злочинів: порівняльний аналіз наукових концепцій. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. Вип. 1 (68). С. 137–146.

Хахановський Валерій Георгійович,
професор кафедри інформаційних
технологій навчально-наукового інституту
права та психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор

Петрик Віталій Віталійович,
аспірант кафедри інформаційних
технологій навчально-наукового інституту
права та психології Національної академії
внутрішніх справ, адвокат

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Останнім часом роль електронних доказів у правосудді невпинно зростає. Все частіше використовуються відео, метадані, поштові листи, аудіофайли, інші формати. З невпинним розвитком штучного інтелекту (ШІ) виникає дедалі більший ризик маніпулювання електронними доказами, зокрема, шляхом їх фальсифікації. У свою чергу докази, виправлені ШІ-системами, втрачають допустимість та автентичність.

Для України, яка нині випереджає чимало інших країн світу у сфері цифрового перетворення державних послуг та комунікації між громадянами та владою, особливо з огляду на активну цифровізацію системи правосуддя, ці виклики є питаннями першочергової важливості.

Розвиток технологій «deepfake» та синтетичного контенту значно підсилив загрозу підробки цифрових матеріалів, що здатні слугувати доказами у суді. Наразі українське законодавство не пропонує чітких методів перевірки та засвідчення автентичності електронних доказів, включаючи ті, що були створені чи змінені із залученням штучного інтелекту. Ця невідповідність породжує серйозні питання щодо об'єктивності судового процесу та диктує потребу у розробці необхідних правових механізмів.